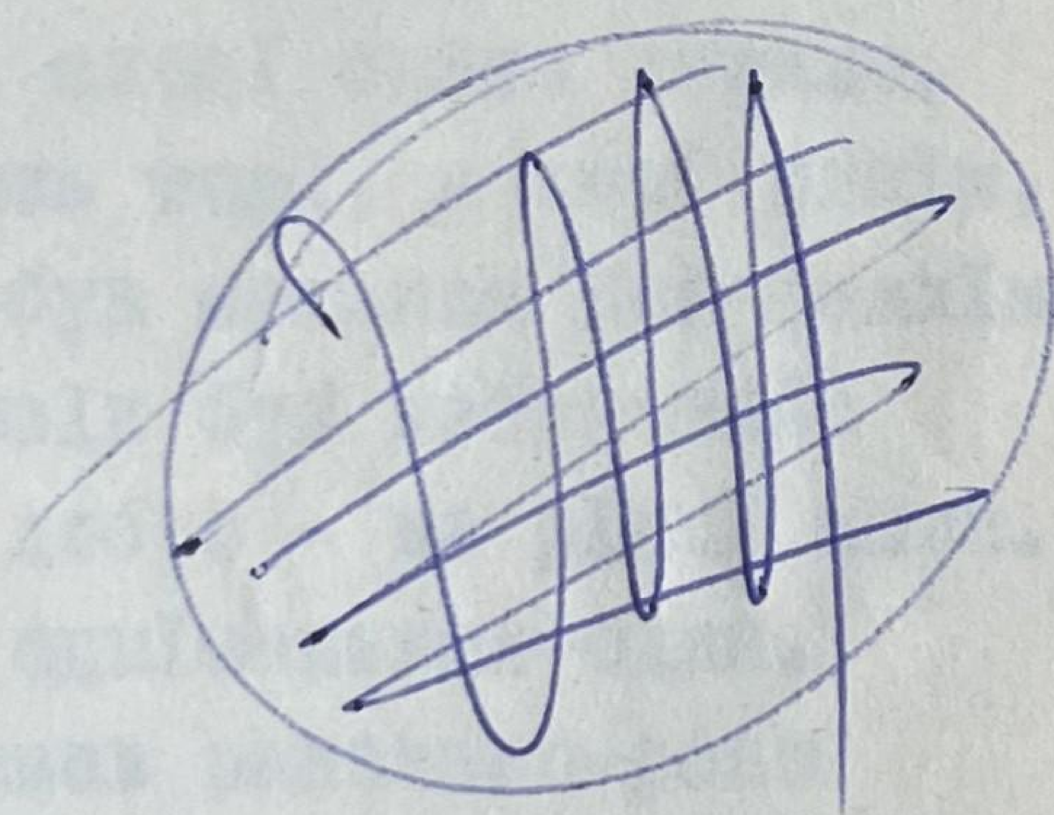
ДМИТРО ДЕМЕРДЖІ

Гем-Салхім

КАЗКА

/ За мотивами фольклору грекІв Приазов"я /

ДНІПРОПЕТРОВСЬК

1974

I

Не тепер це все було -
З давнини до нас дійшло -
І всьому, про що тут мова,
Будем вірити на слово.
Правда, в давні ті роки -
Все робилось навпаки.
Не такі були, як нині,
Кавуни,чи , скажем, дині -
Більш як вп"ятеро були!
Сніг тоді вогнем тушили,
Воду в решеті носили.
Люди, морем, навпростець,
Пішки йшло, з кінця в кінець.
Хліб сороки випікали,
У плуги зайців впрягали.
А тварини, хоч які -
Розмовляли по-людськи.
Сонце з заходу вставало -
А на сході спать лягало.
Ось тоді, в селі однім,
Жив-був мельник Беш-Салхім.
Чоловік був небагатий:
Все добро - на річці млин.
Жив однісеньким-один.
Уставав раненько-рано
Щоб зерно змолоть селянам -
То своїм, а то й чужим.
З того мельник той і жив.
Віком був - під сорок років.
І здоров"я мав - нівроку!
А в одному, як на зло,
Все ж йому не повезло:
Ще був парубком - побився -
І кількох зубів лишився!
Де б не сватався - конфуз!

Скрізь підносили гарбуз!
Бо кому він буде любий -
Молодий, а вже беззубий!
Так і доживав свій вік
Нежонатий чоловік
У турботах і в печалі...
А про інше - скажем далі.

2

Річка плине в степ широкий.
Хлюпотить вода в лотоках.
Жорна крутяться весь день -
На млині робота йде.
Мельник меле, шеретує -
Людям борошно готує.
Змеле кожному у строк.
На ніч - млин свій на замок,
Сам, по стежечці знайомій,
Поспіша в гайок - додому.
Повечеряє й за мить -
На соломі вже харчить.
Ранком - знову до роботи.
Пустить млин - гайда молоти!
Так за днем минали дні.
В Бешсалхімовім млині
Все гаразд було, аж поки...
Не примітив ненароком:
З мірчукового мішка
Борошно вночі зника!
Зразу сам собі не вірив.
Двічі, тричі переміряв -
І переконався: ні!
Хозяйнує хтось в млині!
" Треба злодія спіймати!
Лиходія покарати! " -
І мірошник Беш-Салхім
Твердо вирішив на тім!

День кінчивсь. Пішов до хати.
Повечеряв. Але спати
Цього разу не лягав.
Сяк-так вечора діждав,
Коли ж добре вже стемніло -
Вийшов з хати - і за діло!
Розшукав біля хлівця
підходящого дубця.
Потайним підземним лазом
До млина пробравсь відразу.
Умостивсь якнайзручніш -
Сторожити цілу ніч.
Почував себе надійно
У засадці потайній.
/ Буде злодій той, чи ні? /
Але ніч пройшла спокійно.
Він додому поспішив
Лиш на світ благословилось
Спати ж так йому хотілось,
Що упав - і захропів.
Був той день якраз - субота.
Справ негайних не було.
Відіспавсь і на "охоту"
На ніч знову потягло.
У криівці не дрімалось.
Тихо знов було вночі.
Лиш в гаю перекликались
Недріманні сичі.
Та в млині, із підвіконня -
Те ж сюрчання монотонне.
А того, немов на зло,
Як і вчора, не було...
Втрете вже, підземним лазом,
Перебравсь у млин відразу,
Як прокинувсь. Від хлівця
Взяв ще кращого дубця.
У засідці знов сховався,

Знов до бою зготувався...

3

Ніч, а Беш-Салхім не спить,
У млині в кутку сидить.
Прислухається, чекає -
Крадія підстерегає...
Ось вже й північ. Час мина.
А того не чуть, нема.
" Скільки ще його чекати?
Завалюся мабуть спати! " -
Сам собі говорить він.
Коли, раптом... шурхіт... дзвін...
О! Замок хтось відмикає!
Хтось вже й двері відчиняє...
Хтось... тихенько входить в млин...
Аж не диха Беш-Салхім!
З хованки він ще не бачить
Що за "гість" ввійшов. Одначе,
Зразу вирішив: "Зловлю!.."
Але... що це? Може сниться?!
Бо крадій... крадій... лисиця!
Наче жаром обпекло!
/ Ще такого не було!
Аж скипів млинар від злості!
Ледве стримався. А "гостя"
Вже підходить до мішків,
Рве зубами зав"язки.
Борошенце вигрібає,
Собі в торбу висипає...
Бачить Беш-Салхім з кутка...
" Ось куди мірчук зника!
Ну, стрівай тепер, крадію!
Зараз я тебе накрию! "
Підхопився зза мішків
Р-р-раз! За хвіст її вхопив!
" А-а, попалася жар"птиця!

Захотілося мучиці?!
Завтра я тебе, руду,
На аркані поведу,
Покажу всім людям, звірям -
Кожний хай тобі відміря -
Хто дрючком, хто батогом,
Хто кігтями, копитом! "
Так лисицю він жахає
І аркан з мішка виймає,
Щоб зв"язати крадія.
Тут лисиця:
" Ай-я-я!
Не губи мене, млинаре!
Я не витримаю кари!
Раптом хтось і зовсім вб"е!
Лисенятка ж в мене е.
Хто без мене нагодуе?
Хто їх від біди врятуе?
Відпусти мене, молю,
Чим захочеш - відроблю!
Другом будь мені, Людино!
Я тобі за це й дружину
Найкрасивішу знайду,
Висватаю, приведу.
Житимете вдвох із нею,
Із красунею тією,
У достатку, залюбки -
Наче тії голубки! "
Здивувавсь млинар, питае:
" Звідки ти про тее знаеш,
Що я досі одинак?
Хто сказав, коли і як? "
" О, я знаю все про тебе!
Знаю все, що тобі треба!
Я ж - відома у Степу,
Чарівниця Аліпу!
А тепер мої всі чари

У руці тримаєш ти.
Змилуйсь, добрий палікаре! */
Не карай мене, прости!
Бо одірвеш хвіст - де дінусь?
Без хвоста я враз загину.
З ним - непереможна я!
З ним під хмарами літаю!
Швидче вітра з ним гасаю!
В ньому ж - сила вся моя!
Змилуйся, о, Беш-Салхіме,
Щастя в руки тобі йтиме.
Знай: я словом дорожу.
Завтра вранці прибіжу -
Буду тут о восьмій рівно:
Підем сватати царівну."
   Беш-Салхім почув - злякавсь,
Аж затіпалась рука,
Що лису за хвіст тримала.
" Га?! - скричав. - Що ти сказала?!
Чи ти зовсім вже дурна,
Чи мене за дурня правиш?!
Ти мені не вішай справу!
У царя дочка одна -
Незрівняна Дюлілея,
Що прекрасна мов лілея!
Це ж відомо всім давно.
Не обдуриш все одно!
Щоб за бідного, простого,
Ще й буззубого до того
Цар свою дочку віддав?!
Хочеш ти, щоб я впіймав
Ще раз облизня? Щоб люди
Засміяли знов? Не буде! "
   Аліпу ж усе своє:
" Так у мене ж чари є!
Не турбуйсь про це, млинаре!

---
*/Палікар - легінь

Ти один - царІвнІ пара! "
Чує мельник цІ слова -
Кругом ходить голова.
Думає: "Мо"й правду каже?
ЧарІвниця ж! Може й зв"яже?
Може й висвата когось?
Зачарує - І збулось!
Хай, скажІмо, не царІвну,
Чи якусь там королІвну.
Хоч дІвчину так собІ.
Просто, щоб була путяща
І в роботІ пІдходяща.
" Що ж, повІрю я тобІ, -
Каже,- вІдпущу на волюи ,
Забирайся в чисте поле!
А якщо обдуриш - знай:
Лиш на себе нарІкай! "
Ой, як АлІпу зрадІла!
ХвІст чарІвний розпушила
" Ну, вІднинІ, Беш-СалхІм,
Другом будеш ти моІм! "
Проказала, пІдморгнула -
Із дверей у нІч стрибнула,
И зникла миттю у степу
ЧарІвниця АлІпу...

4

Беш-СалхІм прийшов до дому.
Постелився на соломІ
ЛІг до ранку вІдпочить.
Бо ж у ранцІ прибІжить
АлІпу о восьмІй рІвно -
ПІдуть сватати царІвну!
Потягнувся, позІхнув,
З тим вІдразу І заснув.
ВранцІ нашвидку поснІдав,

Млин над рІчкою вІдвІдав -
Все на мІсцІ, як було.
Тут вже й сонечко зІйшло.
Вже й зозуля проспІвала -
ВІсІм раз прокукувала.
ЧарІвницІ ж все нема.
Беш-СалхІма злІсть пройма:
" Обдурила таки, вража! -
Сам собІ мІрошник каже.-
Я ж, невІглас І тюхтІй,
Зразу І повІрив їй!
Ну, тепер вже начувайся! "
ТІльки так промовив вІн,
Вже зІбравсь пускати млин,
Коли чує за дверима:
" Добре утро, Беш-СалхІме! "
Мельник хутко обернувсь
І... приємно посмІхнувсь:
Перед ним лиса стояла
ЧарІвним хвостом махала!
Каже: "Ти пробач, дІла.
РІвно в вІсІм не змогла.
Але, вже про все узнала,
Все як слІд пІдготувала.
Так що, ти не наминайсь -
В гостІ до царя збирайсь!
Честь нам випала велика:
До вельможного владики,
До самого Качука
ПІдем! ВІн на нас чека.
Знову Беш-СалхІм злякався!
" Не піду! НавІщо здався, -
Каже, - я тому царю?!
Я ж вІд сорому згорю!
А царІвна, як узнає,
Що кІлькох зубІв не маю -

З свIту нас Качук зжене!
I, насамперед, мене.
ЧарIвниця розсмIялась:
" Ха! Щоб й його злякалась!
Бачила таких не раз!
З Качуком в нас - все гаразд!
Ти на мене покладайся.
Прийдемо - орлом тримайся!
А покищо - знай одне:
/ Це в нас зараз - головне! /
Ти - не мельник незаможний,
А багатий Пан Вельможний.
Що - мандруєш ти потай -
Так, мовляв, вивчаєш край.
А до столу нас покличуть -
/ Так воно в багатих личить! /
Ти - I крихти щоб не Iв,
Як би там не зголоднIв!
Уклоняйся мовчки, чемно
УсмIхайсь до всIх приємно.
ВIд усього вIдмовляйсь!
Словом: як звелю тримайсь!
Я ж Iз ними буду пити
/ Треба ж трохи захмIлити! /
А тодI - на стIл плигну,
Витанцьовувать почну!
Як вихну хвостом пушистим -
Погашу свIчки всI чисто!
Галас знIметься! Служки
ПобIжать по сIрники.
Ти ж тодI - не наминайся,
А швиденько наIдайся!
ПоночI нIхто не взна,
Що зубIв в тебе нема.
" Ет, нехай вже! Будь, що буде! -
Якщо випаде конфуз -

Все одно узнають люди!
То ж - хоч матиму гарбуз! "
Так себе млинар вмовляе.
А тодІ:
" Ну, що ж - йдемо?! "
Та лисиця уточняе:
Не йдемо, а л-е-т-и-м-о!
В нас дІла тепер не простІ,
ІншІ в нас тепер путІ,
Привезу тебе я в гостІ
На чарІвному хвостІ!
На хвостІ моІм людина -
В летІ легша за пІр"Іну,
Так що ти на бІйсь, тримайсь.
Вниз, вперед дивись - нІчого,
Лиш одна пересторога -
Ти назад не оглядайсь.
Беш-СалхІм за хвіст вчепився
І не зчувсь, як опинився
Аж пІд хмарами, вгорІ.
Глянув вниз - знайома рІчка
В"еться, наче срІбна стрІчка,
І пІд сонцем вся горить!
ЛІс І гори. Села. Ниви
ПІд серпанком голубим.
А лисиця: " Шо, красиво? "
" Дуже! Дякую тобІ! "
ТІльки І спромІгсь сказати
Заворожений млинар,
Що знав досІ млин та хату
І, ось, раптом... бІля хмар!
Думае: " Оце - лисиця.
СправдІ таки - чарІвниця! "
А пІд ними пропливае
Незнайомий досІ край.
Красота! Аж завмирае

В нього серце. " Ну, пора!
Час уже нам приземлиться, -
Каже врештІ ЧарІвниця -
Тут уже пІшла земля
Качука Бурхан Атея.
За дІбровою тІею -
До столицІ пІде шлях.
Ну... увага! "
Приземлились.
На галявІ опинились -
І години не пройшло.
ВІдшукали джерело.
ОсвІжились в летІ трІшки
І пІшли тепер вже пІшки.
Йшли недовго. ВдалинІ
Кряж завиднІвся. На нІм
МІсто бачиться казкове,
А посеред мІста плац.
На плацу стоІть и палац -
Не простий, а мармуровий,
У цвІтІннІ дивний сад.
КипарисІв довгий ряд.
Б"ють в саду безперестанно
Голубим вогнем фонтани,
В срІбло кришиться вода,
КвІти. Зелень молода.
ВиряджекІ пІд папуги,
Походжають чорнІ слуги.
Олеандри вздовж стІни
І троянди запашнІ
МрІють у промІннях сонця.
Башти, бІлІ тереми.
Мельник дума: " Чи не сон це?
Де ж,- питае,- зараз ми? "
УсмІхнулася лисиця:
" Тут Бурханова столиця.

Час вже починати нам.
Коло брами варту бачиш?
Хай нам випаде удача! "
I до стражникIв:
" Салам!
ВIдчиняйте дверI нам! "
" Хто ви, вашI високостI? "
" До царя йдемо у гостI. "
" До царя? ТодI заждIть.
ДоповIм я в цюю ж мить! "
I побIг. А гостI сIли
ПIд альтанку, вIдпочили.
Тут I стражник повернувсь.
Швидко браму розчиняе.
" Прошу,- каже, цар чекае! "
Сам на витяжку стае -
Честь пришельцям вIддае.
Ось I цар до них виходить
Гостю враз пIзнав. ПIдходить.
" А-а! Прекрасна АлIпу!!!
Як здоров"я? Що в Степу?
Як лисята рудобровI?
Чи всI живI та здоровI? "
" ВсI, спасибI, як небудь.
Вам чолом, наш царю б"ють. "
" А це - що за подорожнIй? "
" МIй знайомий... Пан Вельможний " -
АлIпу вIдповIда.
- Я ж про нього... "
" А-а, згадав!
Знаю, знаю, як не знати!
Дуже радий привIтати! "
ЧарIвниця ж додае;
/ Вже на вухо / : " Це ж I е
Той,що я вам обIцяла.
Що в зятI вам пIдIбрала.
ВIн мандруе скрIзь потай

І оце забрів в наш край.
Бачте: вдягся як голота,
А в самого - срібла, злота!
Табуни, отари, хліб!
Отакий він е гаріп */
Між горами в нього новий
Білий замок мармуровий,
В замку - різного добра -
І дівать куди не зна! "
" Бачу: не простого роду, -
Каже цар,- Постава, врода."
" О, таких, як Беш-Салхім -
Більш нема! Жених - як грім!
Вада лиш одна у нього:
Він по нашому - нічого
Не кумека! Ні бельмес!
В цьому, царю, гандж увесь. "
" Ну, то це - пусте, дрібниця.
Не турбуйся, Чарівнице!
Коли разом будуть жить -
Дюлілея враз навчить!
Головне - що він Вельможний.
І кишеня не порожня.
Що до решти - в добрий час!
Це залежить вже від нас! "
Ще два-три дрібних питання
Вивершивши наостанне,
Сваху цар лишив в садку
Відпочити в холодку,
Сам пішов - звелів скликати
Всіх вельмож ураз в палати!
Там прийматиме гостей
Він - Качук Бурхан Атей!

---

*/ гаріп - бідняк

5.

Сонце сІло за горами.
А вельможІ за столами
Вже сидять. Ідять І п"ють.
Слуги страви подають.
СпІваки пІснІ спІвають -
Царську щедрІсть вихваляють.
Цар сидить. Праворуч з ним
ВозсІдае Беш-СалхІм.
Вже про нього знають гостІ:
Не дивуються, що спроста
ВІн зодягнений. Бурхан
ВсІм потай сказав, що Пан
Дуже знатний І багатий -
ВсІм, мовляв, не можна знати
Хто вІн? Що вІн? ВІдкІля?
А мовчить, не розмовля -
Бо прийшов з чужого краю,
По тутешньому не знае.
Страв тутешнІх теж не Їсть.
Словом - таемничий гІсть!
ВсІм вІдомо: мІж горами
В нього замок з теремами.
СкарбІв - гори в теремах.
ТІльки... жІнки ще нема.
Хоче ниніІ одружитись.
То-ж лисиця ЧарІвниця
Привела його сюди -
Будуть сватати царІвну -
Що нІде нема Ій рІвних -
Хоч пІвсвІта обІйди!..
Так за царськими столами
Йшла розмова мІж гостями,
Поки не почувсь сигнал:
Цар запрошував на бал.
ДалІ вже так все І сталось,
Як у свахи намІчалось.

Раптом крикнув хтось: " Гой-я! "
Мигом танцI припинились.
ЧарIвниця ж пIдхопилась:
" Танцювати хочу я! "
Як стрибне на стIл лукава,
Як вихне хвостом направо,
ПотIм влIво, вгору, вниз -
СвIчки враз погасли скрIзь!
Галас, крики учинились.
ГостI всI заметушились!
Поки служки та служки
Розшукали сIрники -
Беш-СалхIм не розгубився:
Так наIвся I напився -
Краще й бути не могло!
Як у казцI все пройшло!
  ГостI - знову танцювати.
Бал триває у палатах.
Дужче грають хавалджI, ж/
Б"ють у бубни дайреджI жж/
Мельник теж часу не гає
ДюлIлею розважає -
Не словами, правда, ще,
А на мигах. Та про це
В нас ще далI пIде мова.
А тепер - про Iнше слово.
  Вийдем з вами у садок,
На приємний холодок.
НIч. За вIстря кипариса
МIсяць рогом зачепився
Поки всI танцюють, п"ють

ж/ хавалджI - дударI
жж/ дайреджI - гравць на бубнI

Там, у затишнІй альтанцІ,
Де не чути спІвІв, танцІв,
Знову бесІду ведуть
Цар І сваха рудоброва.
ДІлова Іде розмова:
Як весІлля влаштувать?
На коли гостей скликать?
АлІпу І про придане
Вже питає у Бурхана:
СкІльки І чого дІстане
Беш-СалхІм? / Дочка ж одна -
АлІпу давно вже зна:
Можно добрий куш урвати -
Треба тІльки зторгуватись! /
Цар не дуже був скупий.
/ Ну І - зять жеж! Не чужий! /
І домовились: в недІлю
Зразу й справити весІлля.
В молодоІ - розпочать,
В молодого - заключать.
Ось І сватання пройшло.
Сонце зза гори зІйшло.
ГостІ всІ поров"Їжджались.
Вже й свати у путь зІбрались.
Дав Їм цар свІй фаетон,
Провожатих на кордон.
А як з брами виЇжджали,
Їм Із баштових гармат
Дружно вІдсалютували.

6

Вже й кордон. Верта назад
Царський почт. Як вдвох лишились
Аж зІтхнула АлІпу:
" Ох/ нарештІ, все кІнчилось!
Мов з плечей звалився пуд! "
Беш-СалхІм Їй:
" Ну, сестрице,
Ти І справдІ ЧарІвниця!

Але, це ж ще не кінець -
У неділю ж під вінець! "
" О, про це ти не турбуйся!
Я до всього доберуся!
Буде все, як у вісні!
А тепер - за хвіст мені
Почепись - і за годину
Будеш вдома, коло млину! "
 Беш-Салхім вже не лякавсь.
Він за хвіст відразу взявсь -
І не зчувсь, як за хвилину
Перетнув уже хмарину
І летить за миттю - мить!
Тільки вітер шелестить.
Півгодини проминуло
Аліпу к униз пірнула.
Ліс. Ріка. І Беш-Салхім
Пізнае уже свій млин!
Сіли вдвох якраз під хату.
" Йди тепер відпочивати,-
Каже йому Аліпу, -
А мене давно в Степу
Дожидаються лисята.
Це ж питають всіх: " Де мати? "
Полечу! Бувай здоров!
Завтра стрінемося знов! "
Через тин перестрибнула,
У широкий степ гайнула!..
А щасливий Беш-Салхім,
Як залишився один,
Поспішив до себе в хату,
На солому - й спочивати.

7

Швидко влітку ніч мина -
Й відпочить коли нема.

Ще мIрошник десь блукае -
В чарах сну перебувае
А лисиця вже бIжить,
Заходилася будить.
Стука в дверI: " Беш-СалхIме!
Уставай уже, ходIмо!
Нам же зразу вIдсIля
Треба йти до коваля.
ВIн давно нас дожидае -
Зуби ж тобI повставляе!
Будуть зуби не простI,
А як сонце золотI!
Мельник зразу пIдхопився.
Вмився. Знов за хвIст вчепився.
Вдвох летять до СIрих Круч,
У старIй печерI-кузнI
Там живе коваль Чакуч
АлIпу давно з ним в дружбI.
I не тIльки АлIпу -
Дружать з ним усI в Степу.
Горно день и нIч палае.
ВсIм коваль допомагае -
Хист багатий в нього е!
То коня вIн пIдкуе,
Косу вIдклепа, направить.
А як треба - й зуби вставить.
РIзнI справи в коваля.
Ось I зараз - привела
Беш-СалхIма ЧарIвниця.
ПривIталась, як годиться,
I Чакуч, хоч дIло мав
ТермIнове I важливе -
Все ж ураз його вIдклав.
/ Догодив кумI вродливIй ! /
НI про що вIн не питав,
Бо про мельника все знав.
За годину - мило-любо -

Беш-СалхІм новІ мав зуби!
Не звичайнІ, не простІ,
А як сонце золотІ.
" Ну, спасибІ! - каже мельник,-
Якщо все переживу -
В подарунок ти вІд мене
Кузню матимеш нову! "
ОбІцяв ще: за роботу -
Борошно йому молоти
" На дурняк " - без мІрчука,
Як для кращо́го дружка!
" Беш-СалхІме! Не вагайся! -
АлІпу гука,- пора!
Знов за хвІст менІ чІпляйся,
Бо роботи в нас - гора!.. "
Але, мельник зупиняє:
" СтІй! Я ж одягу не маю!
Як в дрантІ такому я
Завалюся до царя?!
Я ж тепер - не той, що вчора! -
" Не турбуйсь! - кума говорить,-
Ти приІдеш на конІ,
На баскому скакунІ,
У вбраннІ - мов королевич,
Чи там принц, а чи царевич!
То ж чІпляйсь скорІш! " - І враз
З ним пІд хмари пІднялась.
ЗвІдти знову вниз пІрнула
І, вІд лІсу за версту,
Зупинилась на мосту.
ПІд мостом - кордон. Ворота
І нІкого поблизу.
" ДалІ я не повезу, -
Каже мельнику лисиця, -
ДалІ - разом не годиться
До царя летІти нам.
Полечу я вже сама!

Не дивуйсь і не лякайся,
А мене тут дожидайся.
  Намір в мене ось такий -
Він для тебе нелегкий,
Але ж і важкий не дуже-
Витримаєш його, друже!
Зав"яжу тобі я руки.
Ти плигнеш з моста в багнюку.
Тут не глибоко, якраз:
Я бувала тут не раз.
Від царя як повернуся -
" Рятувать " тебе візьмуся.
А цареві Качуку
Казку розповім таку:
Як цей міст переїжджали -
Злодії на нас напали;
Все, що в дар йому везли
Відібрали і втекли!
Хоч ти бився з ними люто,
А прийшлося тобі круто.
Разметав сімох! На зло
Зброї в тебе не було!
/ Ну, тебе, мовляв, голота,
Все ж зв"язала - і в болото /
  Беш-Салхім іще не встиг
Щось там їй відповісти,
Як вона уже і руки
Враз скрутила - і в багнюку!
/ Щоб жених не збунтував,
Не відмовився бува!/ :
" Дожидайсь! Я буду скоро! " -
Тільки кинула - і вгору,
Мов стріла злетіла вмить.
Вже під хмарами летить
Над лісами, над горами.
Приземлилась близько брами

I до стражникІв:
" Салам!
До царя в мене дІла! "
ЧарІвницю тІ пІзнали,
Браму враз порозчиняли.
І один з аскерІв тих
До царя в палац побІг.
Вийшов І доповІдае:
" Прошу! Цар на Вас чекае! "
Сваха - вгору хвІст, пІшла, -
Важно, гордо, як могла.
ПосмІхнувся цар Із з трону.
СтрІв, як важную персону.
" ЧарІвницІ - мІй салам!
Радий, дуже радий вам!
Де ж наш зять? Чом не заходить? " -
ОчІ сваха сумно зводить
І тривожно промовля:
" Я, мІй царю, вІдтІля,
Де нам трапилося лихо...
Горе впало нам велике..."
І царю розповІла
Чом одна в палац прийшла...
" Як кордон переІжджали -
ЗлодІІ на нас напали.
Хоч Вельможний Беш-СалхІм
Бився наче лев, І Ім
Переполовинив зграю -
Все ж, ВеличнІсть Ваша, знае:
НесподІванІсть. Один.
Вдарили ж вони, як грІм!
Сараною налетІли,
Ланцюгами обкрутили.
Добре, хоч живим лишивсь.
Так в болотІ й опинивсь...
Скарби нашІ тІ забрали

І у гори повтІкали,
Як шакали! Я ж - сюди:
Виручайте Із бІди! "
Цар за голову вхопився.
З трону злІз. Заметушився:
Треба ж зятя рятувать!
Зразу ж слуг звелІв скликать!
І наказ дає суворий:
Обшукати усІ гори!
Жениха ж - будь що знайти,
До палацу привезти!
А в палац буде в"їжджати -
Якнайвище вшанувати!
Але, щоб нІхто не взнав,
Що вІн у багно попав!
Слуги вороних сІдлають
І на пошук вирушають.
П"ять карет взяли розгІн.
І кІннотчикІв загІн.
ЧарІвниця Іде з ними
Виручати Беш-СалхІма.
Вирядивши всІх людей -
В молитовню йде Атей.
Молиться.
" Аллах! - волає. -
ВІдверни вІд нас цей жах!
Хай нас лихо обминає.
Зятя нам врятуй, Аллах!
Щоб царІвна ДюлІлея,
Що цвІте немов лІлея,
Не зав"яла на корню!
Змилуйся, тебе молю! "
... Поки цар Качук молився -
Беш-СалхІм чекав, журився.
Сонце жили всІ вийма!
АлІпу ж - нІде нема!

Може десь з дороги збилась?
Може в хмарах заблудилась?
Що тоді мені робить?
Скільки ще в багні сидіть?
Раптом, бачить: Із-за гаю
Царський пошук виїжджає.
П"ять карет тримають путь.
На передній Аліпу.
За каретами кіннота.
Оточили вмить болото.
Слуги зскочили, біжать -
Беш-Салхіма рятувать!
Витягають, обмивають,
В царські шати одягають.
Ось він вже і на коні -
На баскому скакуні.
   Все точнісенько так сталось
Як Чарівниця сказала.
До столиці Бурхана
Іде валка рятівна.
З башти цар її помітив.
Наказав з гармат палити.
І салютом від душі
Їх зустріли гармаші!

8

   Два дні гості відгуляли.
Молодих всі прославляли.
Випорожнили до дна
Сотню бурдюків вина.
Аксакали сивоброві
Чаклували біля плову;
Три десятка валашків
Полягло під шашлики!
   Все навкруг співало, грало.
Танці, співи не вгавали.
У весільній гамірні

Позбивались слуги з нІг.
ПІд кІнець бучного свята
Невгомонний цар Атей
Ще й у зятя вІдгуляти
Запросив усІх гостей.
/ Запросив, а сам не знае
Де той зять його живе?!
Бо у нього ж не спитае -
Знае: зять нІ "бе", нІ "ве"! /
ТІльки чув, що десь вІн новий
Мае свІй палац чудовий,
Що у золотІ горить,
КолІр змІнюе щомить!
Але, де вІн, таемничий -
Знае тІльки ЧарІвниця
Та, звичайно, Беш-СалхІм.
 Беш-СалхІм? А що там з ним?
За поспІшнІстю про нього
Мало не забули ми!
ВІн, мІж тим, вже звик до всього -
Веселиться мІж гостьми!
З ним красуня ДюлІлея.
Не надивиться на неІ
ВІн - жених, Вельможний Пан -
Як вона хоро */ заводить,
В добурджІ **/ як плавно ходить,
Як танцюе уртапан, ***/
Як в запалІ молодечІм,
Про любов йому щебече,
Чи то пІсеньку спІва.

---

*/ хоро - хоровод , колективний танок
**/ Добурджа - назва танку
***/ Уртапан - назва танку

Від вина, від меду-пива,
Від небаченого дива
Очманіе голова!
І собі б щось заспівати
На всі царськії палати!
Але ж, сваха Аліпу
Розмовлять заборонила -
Тож доводиться йому
Болькотать незрозуміле:
" Чіра-Чура, чур-чура,
Цімцірінa мас-хара
Данга-банга, трака, трука,
Мірмірідя мармарука.
Цірлі-мірлі бар-баре"...
/ І сам чорт не розбере! /
Щось подібне. Всі ж:" От мова!
Це не те, що в нас! Чудова! " -
Та все просять, щоб жених
Більше прмовлял до них.
... А тим часом у альтанці
Над ариком, в холодку,
Де не чути співів, танців -
Цар сидить, з ним Аліпу.
Ще одну ведуть розмову:
Чарівниця рудоброва,
Поки всі гуляють, п"ють -
Наміча цареві путь,
Як проїхати зручніше -
Щоб дорога веселіша,
І щоб видно стало всім,
Що то е той Беш-Салхім!
Цар собі на вус мотае
Все, чого вона навчае!
" Ідьте,- каже та,- вздовж гір,
Далі - через Чорний Бір,

За тим бором буде рIчка -
Так I зветься: " Невеличка. "
А за нею, з краю в край,
Дикий степ Чарун-Барай.
А там пIде полонина,
Де якраз я вас I стрIну,
До палацу проведу.
А покищо - вас лишаю,
Уперед сама злIтаю:
ПеревIрю все як слIд
Про весIльний наш обIд.
Бо гостей же - бачше скIльки!
В мене там тепер дIла!
То ж побIгла я. Салам! "

9

Хвiст на вIтрI разпушила
I побIгла - полетIла.
Через гори, через бIр,
Через пасмо СинIх гIр,
Де не раз вже пролIтала,
Де за другим перевалом
ЧарIвний Чарун-Барай -
Край лIсIв, озер I лукIв,
Край злодIя КараКрука.
Там давно собI до рук
Все прибрав кат Кара Крук.
ВIн з дванадцятьми братами
В межIгор"I собI замок
Мармуровий збудував -
В нIм людей на смерть карав,
В нім вершив кривавI справи.
От якраз у цIм степу
Приземлилась АлIпу
I побIгла по долинI,
По квIтучIЙ луговинI.
ПомIчае: в далинI -

ДикІ конІ в табунІ.
БуйногривІ, струнконогІ.
А якраз бІля дороги
І табунщики стоять,
Зупинитись Ій велять.
" Хто ти? ВІдкІля? - питають. -
Може ти Іще не знаєш:
Тут володар - Кара Крук.
А чужинцям тут - каюк!"
" Ой, табунщики хоробрІ! -
АлІпу Ім.- Люди добрІ,
Не про себе дбаю я.
Рада, що знайшла вас вчасно.
Врятувати вас, нещасних, -
Ось турбота вся моя!
Йде ж до вас Качук Бурхан -
Злих аскерІв атаман.
По дорозІ всІх питає -
Хто не так вІдповІдає,
Як потрІбно,- тут же вмить
Голова з плечей летить!
Як не хочете вмирати -
Можу вас порятувати.
Жах табунщикІв пройняв.
Закричали: " Ой, загинем!
Кращого возьми коня -
ТІльки що робить скажи нам! "
" Добре,- АлІпу говорить,-
РозумІю ваше горе.
КІнь хай буде в табунІ.
Слово ж ви дасте менІ:
" Чий табун? ! - у вас спитає,
Як нагряне цар Бурхан -
Кожний хай вІдповІдає:
" Беш-СалхІмІв - вІн наш пан. "
" Ой, спасибІ, мудрослова!

Сотню лIт тобI прожить!
НавIть двI! "
                Та рудоброва
Степом далI вже бIжить.
Бачить: наче бIлI хмари
З гIр сповзли. То двI отари
Зтирлували чабани.
АлIпу бIжить до них.
" Мир вам,- каже,- люди добрI!
Чабани, ялчI */ хоробрI! " -
А вони: " Ти вIдкIля? " ?
Запитали разом грIзно,-
Тут розбIйникIв земля!
УтIкай - поки не пIзно!"
А лисиця Iм: " Ой, нI!
Не збираюсь я тIкати!
Треба бути тут менI.
Я прийшла таке сказати:
Йде сюда Качук Бурхан -
Злих аскерIв атаман.
По дорозI всIх питае.
Хто не так вIдповIдае -
Миттю голову знIма!
Так що: був - I вже нема!
Як не хочете вмирати -
Можу вас я врятувати. "
  Жах пройняв I чабанIв.
Закричали: " Ой, загинем!
Маеш десять баранIв -
ТIльки що робить скажи нам! "
" Добре,- АлIпу говорить, -
Хай в отарI барани.

---

*/ ялчI - табунщик

ПІдсоблю я в вашІм горІ.
ОбІцяйте лиш менІ
Ось що. Як у вас спитае:
" Що за вІвцІ? - цар Бурхан -
Кожний хай вІдповІдае:
" Беш-СалхІма - вІн наш пан, "
" Дякуем, мудроголова!
ЛІт тобІ за двІстІ жить! "
   РятІвниця ж далІ, знову
Мов пІдпалена бІжить.
Бачить: череда велика.
В нІй корІв, телиць - без лІку!
Іх женуть чередники -
МолодІ І старики.
АлІпу до них. ВІтае.
А вони: " Ти звІдкІля?
Ти хІба того не знаеш,
Що тут Крукова Земля?!
Тут чужим ходить не можна,
Бо натрапиш на сторожу
І вважай, тобІ каюк!
Отакий в нас Кара Крук! "
   АлІпу Ім: " Не питайте
ЗвІдки я, чого прийшла?
І які в мене дІла?
Краще те запам"ятайте
ПалІкари */ степовІ,
Те, про що вам розповІм.
Дуже це для вас важливо!
Степом суне дика злива -
Йде сюди Атей Бурхан,
Злих аскерІв атаман!

---

*/ ПалІкар - легІнь

По дорозі всіх питає.
Хто не так відповідає -
В нього кара є одна:
Миттю голову стина!"
   І чередники злякались.
Просять: " Ой, допоможи!
Що робити нам, скажи! "
Аліпу і цим сказала:
" Як спита у вас Бурхан
Череда чия пасеться? -
Вам сказати доведеться:
" Беш-Салхіма - він наш пан. "
Тільки це вас і врятує.
Не забудьте ж! Побіжу я
Іншим звістку передам,
Щоб минула їх біда. "
   І побігла-полетіла,
Аж трава зашелестіла!
Ось уже милує зір,
Наче писанка, між гір
Замок. Кольорами грає.
Золочені башти сяють
На найвищій, угорі,
Як у хижаків-піратів,
Страхітливо на фрегаті
Чорний прапор майорить.
Чарівниця добре знає
Хто в тім замку проживає.
Влаштував у нім давно
Кара Крук собі кубло.
До піратського причалу
Аліпу і поспішала.
Тут кінець усім ділам,
Що вона їх завела!
   Зупинилась. Роздивилась
Як зручніше їй пройти.

Ще раз план свIй уявила.
/ Треба - як тут не крути! /
Враз стIну перелетIла
На майданI опинилась.
ПIд розложистим платаном
Iз розбIйними братами
Бенкетуе Кара Крук.
Хижаки, пIсля розбою,
ДIлять здобич мIж собою,
П"ють вино, жують урюк.
Розважаться, як можуть!
/ Чим, мовляв, ми не вельможI! /
СIм невIльниць молодих
СпIвом ублажають Iх.
IншI сIм готують страви,
А ще сIм красунь смаглявих -
Мед, вино Iм подають.
Кара Крук пIзнав лисицю.
" А-а, з"явилась, ЧарIвнице! -
Каже вIн. - Сама прийшла! -
Як ти наш палац знайшла?!
Ми давно тебе шукаем:
М"яса ж свIжого немае -
ПIдеш нам пIд шашлики!
Що, з"араканимо, аджери*/
Вурдалаки-ненажери?! "
" Го-го-го! " - пIшла луна,
Аж здригнулась долина.
" Ми готовI, отамане! -
ВIдгукнулись дружно тI, -
Зараз буде на арканI
ПанI з чарами в хвостI! "

х/ Аждер - Змій

" Го-го-го! Давай! " - лунає, -
Зараз, зараз упіймаєм! "
Підхопилися - й за мить
Перший вже аркан свистить
Над лисицею...
" Гей, стійте! -
Грізно кинула вона. -
Ви чіпать мене не смійте!
Знайте, я тут не одна!
Йде сюди орда за мною -
Тут, вже близько за горою,
Цар Качук Бурхан Атей
Із аскерами іде.
Обіцяв: з вас шкури зняти
За страшні ваші діла,
І в болото поскидати!
Я ж вам не бажаю зла -
Я врятую вас охоче
Від Бурханових "гостей",
Але зараз знати хочу:
Що мені за це дасте? "
Руки чорні, волохаті,
Із мольбою кат простер:
" Ой, вай-вай! Хоч сто дукатів
Матимеш уже тепер! "
Розбишаки, з переляку,
Так на місці і заклякли
Розлетівся гонор вправ!
" Вай, рятуй, сестриця мила! "
Закричали що є сили
Всі тринадцять розбишак.
Ледь їх стримує лисиця.
" Добре,- каже Чарівниця, -
Порятую. Ви ж мені
Покляніться - без брехні! -
Більше звірів не чіпати
І людей не катувати!

А як клятву рушить хтось!... "
Кара Крук Їй:
" Клянемось!
Буде так, як ти звеліла!
Рятівнице наша мила!
Більш нікого, нізащо
Не чіпатиме ніхто! "
/ А сам дума: "Вража сила!
Бач чого їй закортіло!
Щоб відсох мені язик,
Якщо я таки шашлик
З тебе не зроблю, лукава! " /
Алїпу: " Тоді - до справи!
Щоб Бурхан вас не знайшов.
Облизнувся і пішов,
Треба тут вам підшукати
Щось глибоке, щоб сховатись.
Бо казав Бурхан мені:
" Всіх засмажу на вогні,
Перше ніж кинути в болото! "
То ж - якщо вам не охота...
" О, красуне! - Крук зрадів, -
Чарівнице ясноока!
Є колодязь в нас глибокий -
І ні краплі в нім води! "
" От гаразд! Часу не гайте -
Якнайшвидче всі спускайтесь
По канату. А мені
Треба ще орду стрічати,
Щоб діла ваші кінчати! "
Підхопилися, біжать
Мов скажені, розбишаки -
До колодязя спішать!
Там зчинилась справжня драка!
Виривав у брата брат
З рук колодязний канат.

Як на дні всі опинились -
Чарівниця підхопила
Шаблю, що покинув Крук,
Нею разом розмахнулась,
По канату рубонула -
Аж пішов лукою гук,
Як упав канат на днище!
А сама, як найскоріше
Прибігає на майдан,
Під розложистий платан,
Де розбійники шакали
Тільки-но бенкетували.
Слугам об"являє всім,
Що господарем вельможним
/ Хай запам"ятає кожний! /
Тут віднині Бен-Салхім!
Що сюди з гірського краю
Він сьогодні прибуває.
З ним дружина молода -
Незрівняна Дюлілея.
Царський почт іде за нею -
Не якась така орда!
" Отже, - каже, - щоб в палатах -
Для гостей усіх були -
І красиво, і багато -
Понакривані столи!
Щоб вино лилось рікою!
/ Пиво, мед - само собою! /
Щоб все грало і гуло!
Всім щоб весело було!
З башти прапор чорний збити
І в огні його спалити!
Коли буде все якслід -
Нагороду буде мати,
За весільний цей обід,
Кожний! Так звелів сказати

Беш-СалхІм. Отож, умова:
Строк - не більше трьох годин.
Щоб усе було готове! "
" Зробим! " - слуги, як один.
І розбІглись по палатах
СтІл весІльний готувати.

IO.

А тим часом цар Бурхан
Вже веде свІй караван
На баских арабських конях,
У святковІм фаетонІ,
Молодий І молода.
Цар за ними, у каретІ,
За царем - карета третя.
В нІй подружжя, посаг - дар:
СрІбло, золото, сапфІри,
ДІаманти в нІй везуть,
ОхоронцІ-конвоІри
Іх надІйно стережуть.
ДалІ, у рипучІм шумІ,
П"ятдесят возІв - дурумІв*/
На верблюдах. ГостІ в них
/ ВсІх же запросив жених! /
По дурумах рІзнІ скринІ
Із речами господинІ.
Ззаду почту й в головІ -
Идуть аскери - сотнІ двІ.
Та Бурхан уже в тривозІ:
Караван давно в дорозІ -
АлІпу ж - нІде нема!
/ Чи не зрадила кума?! /
ПереІхали І рІчку
Що за бором, Невеличку,

---

*/ Дурум - кочевницький великий вІз

А за нею, з краю в край
Вже вІдкривсь Чарун-Барай.
РІзнотрав"я зеленІе,
Пахощами вІтер вІе...
Степ цвІтІнням буйним трав
ВсІх гостей причарував!
Та нІхто Іще не знае
Хто пануе в цьому краІ.
Як би знав Бурхан Качук,
Що тут править Кара Крук
Із бандитами-братами -
ВІн сюди б не завІтав -
За сто верст би обминав!
Ідуть. А на оболонІ
В табунІ великІм конІ -
СотнІ сІрих, вороних.
СІм табунщикІв при них.
" Чий табун? " - Качук питае.
ТІ з поклоном, як один.
А старший вІдповІдае:
" Беш-СалхІма - пан наш вІн. "
Цар подумав: " Зять багатий! " -
І пІдкинув 7 дукатІв.
Ідуть далІ. Чабани
ПІдІгнали до кошари
ВеличезнІ двІ отари
І тепер стоять вони
На шляху - гостей чекають.
" Що за вІвцІ? - цар питае.
Чабани ж всІ, як один:
" Беш-СалхІма - пан наш вІн. "
Знову цар всІм по дукату.
А сам дума: " Да, багатий
Зять у мене. СправдІ - пан!
Не якийсь там драпоштан! "
ДалІ караван рушае.

Цар на цей раз помічае:
Суне степом, мов орда,
Величезна череда.
Караван спинивсь. Чакае.
Підійшли чередники.
Разом геть з голів шапки!
Уклонилися. Вітають.
" Череда чия? ! - питае
В найстарішого Бурхан.
Той за всіх відповідае:
" Беш-Салхіма - він наш пан. "
Кожному по 2 дукати
Цар, на радостях, роздав.
" Ну, тепер всі будуть знати
Що за зятя я придбав! " -
Сам собі Кучук говорить.
Далі ідуть. Ось вже гори
Завиднілись в далині.
Трохи ближче - гай. За гаем
Дивний замок випливае.
Не побачиш і ввісні!
Стіни, башти - мармурові.
Грають різнокольорово.
Золоті шпилі вгорі.
Цар не встиг і роздивиться.
Помічa: від замку мчиться
Щось хвостате і руде.
" А-а, кумасю! Ось ти де! -
Вигукнув Бурхан. Радіе.
/ Бо на неі ж вся надія! /
А Чарівниця руда
Підбіга до фаетону,
Беш-Салхімові з поклоном
Каже першому: " Все так,
Як звелів! Все поробила!"-
Тут же, зразу, хвостокрила

До Бурхана підліта:
" О, володарю великий!
О, всемудрий цар-владика!
Вам і всім-усім гостям -
Наша шана, наш салам!
Вже розкрив гостинно браму
Замок цей, що перед вами!
Просить Беш-Салхім, наш пан,
Вас і весь Ваш караван
Не минати його хати -
На подвір"я заїжджати!
Там усе уже готове!
Страв десятки - аж до плова!
Мед і вина всіх сортів -
Хто б які не захотів!
Про одне ще, маю честь,
Вам сказати, як тут есть:
Щоб в любові вік прожити,
В щасті, в дружбі молодим -
Треба стародавній звичай
Всім сповнити нам один.
А той звичай вимага:
" ПЕРШЕ НІЖ ТВОЯ НОГА
НА ПОРІГ СТУПНЕ НАДІЙНО,
КИНЬ В БЕЗВОДНУ ГЛИБИНУ
КАМІНЮКУ ХОЧ ОДНУ,
А ТОДІ - ПРОХОДЬ СПОКІЙНО "...
Біля Брами Головної
Зліва, зразу під стіною,
Є колодязь без води.
Як під"їдете туди -
Хай з гостей шановних кожний
У колодязь той порожній
Кине хоч по камінцю. "
Каже цар: " Що ж, я не проти.
Не велика це турбота -

Зробимо роботу цю,
Раз так звичай вимагає."
   Знак - І караван рушає,
Завершаючи свІй путь.
До стІни вже гостІ йдуть.
Тут Іх слуги зустрІчають.
КамІнь кожному вручають.
За швирком - швирок шумить.
Ізгори в єдину мить!
За тортури, муки, горе,
За розбІйницькІ дІла,
КаракрукІвським потворам
АлІпу кІнець знайшла!
По заслузІ всІм сплатила -
Край вІд хижакІв звІльнила!
   А по цьому, Беш-СалхІм,
ДюлІлея поруч з ним,
Цар за ними І всІ чисто -
В Замок в"Іхали врочисто.
А на баштах карначІ -
ДивовижнІ трубачІ -
КарнаІ звели - заграли
На увесь казковий свІт:
Молодих вони вІтали!
Молодим вони бажали
Щастя-долІ,
          довгих лІт.

I.УШ.71-15.VII.73р.
"Азовська Чайка"
с. Ялта
на ДонеччинІ